

Г. М. Розум, аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Систематизовано механізми державного управління інноваційним розвитком регіону з урахуванням позитивного світового досвіду, які ґрунтуються на високому рівні державного регулювання інноваційного розвитку країни, завданням якого є остаточний перехід економіки на інноваційну модель розвитку.

Ключові слова: державне управління; інновація; інноваційний розвиток; механізм; регіон.

The article describes the mechanisms of state management of innovative development of the region taking into account the positive world experience, which are based on the high level of state regulation of the innovation development of the country whose task is the final transition of the economy to the innovative model of development.

Innovative activity is characterized by a high degree of risk and complexity. The mere existence of internal motivations and potential is not enough to initiate innovation. The sphere of active state support is mainly "fundamental science" as a stage of the innovation process. Scientific developments and ideas can not be directly applied in production and economic activities. The state, as a result, basically acts as a guarantor of providing entrepreneurship with one of the most significant measures of the innovation process, namely: scientific ideas and knowledge.

The article systemizes the mechanisms of state management of innovative development of the region taking into account the positive world experience, based on the high level of state regulation of the country's innovative development, whose task is the final transition of the economy to an innovative development model.

Today, experts identify three interrelated links responsible for scientific research within the innovation process. First, universities whose main merit in recent years is not only the training of specialists in the field of high technology, but also the creation and commercialization of technological developments. Secondly, national laboratories that deal, as a rule, with state orders. And, thirdly, innovative clusters or technoparks, the characteristic feature of which is the concentration of research centers and high-tech production in a certain territory.

Summarizing the above and taking into account the available information on the development of the institutional environment for innovation in other regions and countries of the world, it can be concluded that the problems faced by individual states in the development of innovation are approximately the same. The article presents the experience of individual countries of the world, which implement measures for state support and stimulation of innovation activities.

It is important to emphasize that each of the countries considered chose their own solution to these problems: in which country the main emphasis is on substantial state support for developments, where the issue of tax incentives for scientific developments is on the first place, and the issue of supporting authors of the results of intellectual activity is differently resolved.

However, in spite of economic and other conditions, similar directions and solutions are observed, according to which the developed countries of the world are moving towards their goals in similar ways. Foreign experience shows that the issues of state regulation of innovative development are realized both through direct participation in the innovation initiative and through indirect support and development of the innovation infrastructure.

© Г. М. Розум, 2017

Without the construction of an adequate mechanism that takes into account the already existing system of legal regulation, it is impossible to achieve the goal of innovative development of the region. In this respect, the study of foreign experience is very important – and, especially, in the system, and not snatching individual institutions from the complex that is implemented in this country. The mechanical borrowing of a separate institute without understanding its place in the system of measures to stimulate innovative development in a given country is ineffective, because each institution, each support activity, is formed taking into account other activities implemented in regulatory and legal acts.

Key words: *public administration; innovation; innovation development; mechanism; region.*

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність вирізняється високим ступенем ризику і багатоскладністю. Одне тільки існування внутрішніх мотивацій та потенціалу недостатньо для ініціювання інновації. Визначальною рушійною силою тут можуть виступити зовнішні збудники, а саме сприяння держави. Сферою діяльної державної підтримки є переважно “фундаментальна наука” як стадія інноваційного процесу. Наукові розробки та ідеї не можуть безпосередньо застосовуватися у виробничо-господарській діяльності. Внаслідок цього держава здебільшого виступає гарантом забезпечення підприємництва одним з найбільш суттєвих заходів інноваційного процесу – науковими ідеями і знаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем формування інноваційної моделі розвитку регіонів зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: С. Воротін, С. Захарін, В. Ломакін, Н. Мешко, Д. Миндич та інші науковці. Проте все ж залишається актуальним питання систематизації механізмів державного управління інноваційним розвитком регіону з урахуванням позитивного світового досвіду.

Мета статті – систематизація механізмів державного управління інноваційним розвитком регіону з урахуванням позитивного світового досвіду.

Виклад основного матеріалу. Наразі підтримка інноваційної діяльності є пріоритетним напрямом розвитку різних країн світу. Тому С. В. Захарін наголошує, що “...сьогодні говорять про вже сформовані типи організації інноваційного процесу, що мають практичне застосування в різних країнах: ринково-орієнтований (США), банківсько-орієнтований (Німеччина), програмно-орієнтований (Франція), корпоративно-орієнтований (Японія, Південна Корея), директивно-керований (країни з командно-адміністративною економікою)” [1].

Нижче зупинимося на детальнішому аналізі специфіки дії системи державного регулювання інноваційної діяльності в різних державах світу.

Європейський Союз. Однією з особливостей проведення політики у зазначеній сфері в ЄС є існування і взаємодія інноваційної політики ЄС та інноваційної політики держав – членів ЄС. Найбільш розвинені країни ЄС досягли великих успіхів у формуванні інноваційної економіки. Їхні інноваційні стратегії були продуманими, національні системи в цілому функціонують досить успішно. Сучасна наднаціональна інноваційна система Європейського союзу в останні роки відіграє все більшу роль у формуванні інноваційної економіки країн ЄС. Нині вона включає Європейську Раду, Європейську комісію та її Генеральний директорат з науково-технічним дослідженням, а також мережу дослідних організацій, міжнародних інституцій, лабораторій. Містить вона також усі підприємства й університети країн ЄС, які отримують фінансування з бюджету ЄС. Крім того, слід зазначити, що вплив інститутів ЄС на формування інноваційної економіки в державах Євросоюзу має дуже багатогранний характер. Багато в чому цей вплив може бути опосередкований через формально інші види спільної політики, не тільки науково-технічної та інноваційної. Тут слід зазначити політику в галузі освіти, конкуренції, сільського господарства і багато інших.

Як зазначає Н. П. Мешко, спільна політика ЄС у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності може відігравати роль мультиплікатора, значною мірою підвищуючи ефективність заходів на національному та регіональному рівнях. Оскільки регулювання у сфері інноваційної діяльності належить до виключної компетенції держав – членів ЄС, діяльність самого ЄС у даній сфері може здійснюватися тільки в рамках так званого режиму “відкритої координації”, який ґрунтується на добровільній співпраці держав – членів ЄС, і прийняття актів, що мають виключно рекомендаційний характер, з подальшою їх імплементацією в національне законодавство” [2].

Великобританія. Великобританія входить до сімки світових економічно розвинених країн. В Європі Великобританія має найвищий науково-технічний потенціал, посідаючи 2-ге місце у світі після США за кількістю Нобелівських премій. Звернемося до деяких показників економічного та інноваційного розвитку Великобританії. Витрати на науково-дослідні відкриття становлять понад 2 % ВВП на рік, у тому числі понад 35 % усіх науково-дослідних відкриттів фінансується державою [3].

Науково-технічний потенціал Великобританії формувався на основі проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (далі – НДДКР) за трьома напрямками: державний сектор (проведення фундаментальних і прикладних досліджень), сектор вищої освіти (проведення фундаментальних досліджень) і приватний сектор (проведення прикладних досліджень і розробок, комерціалізація нових технологій). Однією з характерних рис інноваційного розвитку Великобританії є мілітаризація наукових досліджень. За часткою військових досліджень у загальному обсязі НДДКР Великобританія лідирує в Західній Європі та стоїть на другому місці після США.

В. К. Махортова зазначає, що “сучасна інноваційна система Великобританії ґрунтується на принципі, коли наука є основою промислового виробництва і головною виробничою силою. Основні цілі створення національної інноваційної системи у Великобританії: забезпечення сталого економічного зростання за рахунок виробництва наукомісткої продукції з високою доданою вартістю, збільшення доходів населення, створення додаткових робочих місць у виробничій та науковій сферах, підвищення рівня життя населення та збільшення бюджетних надходжень” [4].

Німеччина. На думку В. К. Ломакіна: “Серед 27 країн – членів Євросоюзу однією з основних рушійних сил інтеграційного процесу є Німеччина. Вона справляє вагомий економічний та політичний вплив на функціонування ЄС, а також забезпечує 26,4 % надходжень до бюджету Союзу, що значно перевищує частки інших провідних країн (Франція – 17,2 %, Італія – 13 %, Британія – 13,5 %)” [5].

Важливо зазначити, що стабільність економіки Німеччини в кризові роки не тільки збереглася, але й збільшувалася. Насамперед це пов’язано з великим інноваційним потенціалом підприємств, особливо малих і середніх, продукція яких користується величезним попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках. Своєю чергою, попит сприяє міжнародній конкурентоспроможності Німеччини як усередині країн ЄС, так і на світовому рівні. З огляду на об’єктивні виклики постіндустріального розвитку держава робить зусилля в розробці та подальшій підтримці інноваційної політики, завданням якої є остаточний перехід німецької економіки на інноваційну модель розвитку. Останнім часом інноваціям, а також інвестиціям в інновації приділяється значна увага в політиці на державному рівні, оскільки саме вони стають основою сталого зростання економіки в міру розвитку суспільства, яке ґрунтується на знаннях. З метою реалізації даної політики держава здійснює організаційно-інституційну та фінансову підтримку інноваційної діяльності; постійно вдосконалює правове забезпечення охорони прав на інтелектуальну власність.

Великої уваги заслуговує прийнята в Німеччині High-Tech Strategy 2020 (Стратегія 2020). Особливість Стратегії 2020 полягає в тому, що вона вже виходить за межі науково-технологічної політики, має інтегрований характер у взаємодії науки з бізнесом і орієнтується на потреби ринку. Ядром цієї стратегії стає програма розвитку інформаційно-комунікаційних технологій до 2020 р., що є основною рушійною силою інновацій. Детально розроблена програма передбачає заходи з посилення зв'язків між промисловістю, сектором НДДКР і ринком, заходи підтримки малих інноваційних підприємств. Крім того, Федеральний Уряд, зі свого боку, додатково збільшив фінансування інноваційних малих підприємств на 10 %. Величезна увага в цій стратегії приділяється захисту інтелектуальної власності. Акцент робиться на налагодження партнерських відносин з митними органами та патентними бюро країн – постачальників піратської продукції за максимальної участі приватного сектора.

Швеція. Формування інноваційних інститутів у Швеції було викликано економічною кризою другої половини 1970-х рр., у результаті чого в країні були створені різні структури, спрямовані на вироблення довгострокових рішень економічних проблем. Одним з таких рішень стало формування в 1983 р. наукового парку (НП) “Ідеон” у південній провінції Сконе, що нині являє собою один з основних інноваційних інститутів Швеції. Однак для його роботи було потрібне особливе інституційне середовище, яке тепер, майже через тридцять років після його створення, представлено різноманітними інноваційними організаціями, більшість котрих створювалась одночасно з науковим парком або вже після його появи.

Д. Міндіч констатує, що “у формуванні інноваційної системи Швеції беруть участь як державні, так і науково-дослідні та бізнес-інститути без явного домінування якої-небудь зі сторін. Завдяки досить рівноважній та злагодженій взаємодії цих інститутів шведську систему інноваційного розвитку часто наводять як приклад так званої потрійної спіралі” [6].

У результаті інноваційна система Швеції стає по суті саморегульованою – в ній немає єдиної головної керівної організації; скоріше йдеться лише про координуючу і спрямовуючу роль низки державних установ. Ключовими державними учасниками інноваційних процесів у сучасній Швеції виступають Міністерство підприємництва, енергетики та комунікацій і підзвітне йому державне агентство з розвитку інноваційних систем “ВІННОВА” (VINNOVA), створене у 2001 р. Спільно вони розробили “Національну інноваційну стратегію”, що вступила в дію восени 2012 р. і охоплює всі урядові установи країни.

Таким чином, владні структури не тільки формують єдині правила гри і стежать за їх виконанням, що забезпечує порядок і зниження транзакційних витрат у сфері інноваційного розвитку, вони також відповідають за якісний розвиток освіти і фундаментальних і прикладних наук, зв'язок науково-дослідних інститутів і організацій з діловими структурами. Інша функція держави – формування стійкої системи фінансування інноваційних проектів і компаній, які вирізняються високими ризиками. Владні інститути на державному, регіональному або муніципальному рівнях виступають надійним спонсором, партнером і по суті гарантом, залучаючи до цього процесу інших учасників інноваційних процесів, готових розділити з ним ризики.

У ХХ ст. провідне місце у сфері інноваційної діяльності посіли США, що було зумовлено високою ефективністю національної інноваційної системи країни. Багато в чому цьому сприяла спрямованість інноваційної політики на саморозвиток компаній у гострій конкурентній боротьбі. Подібні заходи національної політики застосовуються в багатьох країнах світу, проте лише в США вони набули систематичного характеру. Орієнтація на конкуренцію виконує роль важеля, який стимулює компанії до посилення інноваційної активності й оновлення виробничої діяльності. Високий рівень конкуренції багато в чому сприяв виникненню саме в США технопарків, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, а також спеціальних

економічних зон інноваційного типу. Законодавчо ця політика підтримується так званим “Законом Шермана”, прийнятим в 1890 р. Необхідно зазначити, що досить довго держава надавала організаціям повну самостійність у галузі науки і технологічних розробок.

Однак сучасна інноваційна система США зазнає серйозних змін. У 1970-х рр. близько 80 % інновацій самостійно розроблялися великими компаніями, але за два останніх десятиліття рівень державного регулювання в економічних процесах у сфері науки суттєво зріс. Нині приблизно дві третини американських інновацій створюються за допомогою партнерства держави і бізнесу, включаючи дослідні університети і державні лабораторії. Причиною цього слугували, по-перше, зростання конкуренції в інноваційній сфері зі скороченням термінів життя технологій, а по-друге, високий рівень складності інновацій, через що їх створення лежить за межами можливостей НДДКР навіть великих компаній.

Нині експерти виділяють три взаємопов’язаних ланки, що відповідають за наукові дослідження в рамках інноваційного процесу. По-перше, університети, головною заслугою яких останніми роками є не тільки підготовка фахівців у сфері високих технологій, але й створення та комерціалізація технологічних розробок. По-друге, національні лабораторії, які здійснюють, як правило, державні замовлення. І, по-третє, інноваційні кластери або технопарки, характерною рисою яких є концентрація на певній території науково-дослідних центрів і високотехнологічного виробництва.

Резюмуючи вищевикладене та з урахуванням наявної інформації про розвиток інституційного середовища інноваційної діяльності в інших регіонах і країнах світу, можна зробити висновок, що проблеми, з якими стикаються окремі держави на шляху розвитку інноваційної діяльності, приблизно однакові.

У табл. 1 описано досвід окремих країн світу, які реалізують заходи щодо державної підтримки і стимулювання інноваційної діяльності.

Перераховані вище заходи лише незначною мірою здійснені в Україні. З великою впевненістю і підставою можна припустити, що в разі інтенсивнішої реалізації даних заходів інноваційний розвиток національної економіки країни та її регіонів, нагальна потреба якого очевидна, значно прискориться.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зазначимо, що кожна з розглянутих вище країн обрала свій варіант виконання цих завдань: в якійсь країні головний акцент робиться на суттєву державну підтримку розробок, десь на першому місці стоїть питання податкового стимулювання НДДКР, по-різному вирішується питання про підтримку авторів результатів інтелектуальної діяльності.

Однак при цьому, не дивлячись на економічні та інші умови, спостерігаються схожі напрями та рішення, за якими розвинені країни світу просуваються до своїх цілей подібними способами. Зарубіжний досвід свідчить про те, що питання державного регулювання інноваційного розвитку реалізуються як шляхом прямої участі в інноваційній ініціативі, так і через непряму підтримку і розвиток інноваційної інфраструктури.

Резюмуючи вищевикладене, слід зазначити, що без побудови адекватного механізму, що враховує наявну систему правового регулювання, неможливо досягти мети інноваційного розвитку регіону. В цьому плані вивчення зарубіжного досвіду дуже важливе, саме в системі, не виокремлюючи якісь інститути з того комплексу, який реалізований у даній країні. Механічне запозичення відокремленого інституту без розуміння його місця в системі заходів стимулювання інноваційного розвитку в даній країні малоефективне, тому що кожен інститут, кожний захід підтримки формуються з урахуванням інших заходів, реалізованих у нормативно-правових актах.

Заходи державної підтримки інноваційного розвитку в різних країнах світу

Заходи державної підтримки інноваційного розвитку	Країни
Право державних науково-дослідних інститутів бути учасниками (акціонерами, засновниками) комерційних інноваційних компаній	Данія, Іспанія, Норвегія, Франція, Швеція
Стимулювання створення спільних підприємств науковими інститутами та бізнесових структур	Великобританія, Німеччина, Данія, Ірландія, КНР, США, Франція, Швеція
Стимулювання застосування інноваційних технологій на рівні малих і середніх підприємств	Великобританія, КНР, США, Франція
Стимулювання діяльності організацій-посередників між бізнесом і творцями інноваційних технологій	Німеччина, Великобританія, ЄС, КНР, США, Швеція
Підтримка технопарків і технологічних інкубаторів	Німеччина, Данія, Індія, КНР, Швеція
Пряме фінансування інноваційних підприємств (гранти, позики на пільгових умовах, інші програми фінансування)	Великобританія, Німеччина, Данія, ЄС, Індія, КНР, Норвегія, США, Франція, Швеція
Стимулювання патентування	Німеччина, США, Франція, Швеція
Податкові пільги інноваційним підприємствам	Великобританія, Німеччина, Греція, Індія, Ірландія, Іспанія, КНР, Норвегія, Польща, США, Франція
Зарахування інноваційної політики до компетенції спеціально створених державних органів	Великобританія, Данія, ЄС, Ірландія, Франція, Швеція, Норвегія
Інформаційна та методична підтримка учасників інноваційної діяльності (створення інформаційних ресурсів, які роз'яснюють порядок отримання грантів, створення спеціальних банків даних запатентованих винаходів тощо)	Великобританія, Німеччина, ЄС, КНР, США

Список використаних джерел:

1. Захарін С. В. Міжнародний досвід управління інноваційним розвитком регіонів та можливості його використання в Україні / С. Захарін, Д. Коваленко // Проблеми науки. – 2011. – № 11. – С. 2–8.
2. Мешко Н. П. Інноваційний розвиток країн світової економіки в умовах глобалізації : монографія / Н. Мешко. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 345 с.
3. Воротін В. Є. Модифікація механізму державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України / В. Є. Воротін // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № ½ (14/15). – С. 5–10.
4. Махортова В. К. Национальная инновационная система Великобритании / В. К. Махортова // Вестник Брянского государственного университета. – 2014. – № 3. – С. 134.
5. Ломакин В. К. Мировая экономика / Ломакин В. К. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – С. 376.
6. Миндич Д. Тройная спираль по-шведски / Д. Миндич // Эксперт. – 2011. – № 35. – С. 58–62.